

Pleidooi voor wereldwijd netwerk voor duurzame ontwikkeling

Recensie van:

Global Development: Problems, Solutions, Strategy. A Proposal for Socially Just , Ecologically Sustainable Growth.

Frans DOORMAN

International Books, 1998

Alexander Numankade 17, 3572 KP

Utrecht, Nederland

e-mail: i-books@antenna.nl

Nederlandse titel: *Mondiale Ontwikkeling: Problemen, Oplossingen en Strategie. Een voorstel voor sociaal rechtvaardige, ecologisch duurzame groei.*

Omslagtekst:

Mondiale Ontwikkeling analyseert de economische, sociale en milieu problematiek waar de mensheid zich tegenover geplaatst ziet: van economische onzekerheid en absolute armoede tot misdaad, de achteruitgang van het milieu en politieke onbekwaamheid. Het boek legt uit hoe, ondanks economische groei en technologische ontwikkeling, grote groepen er in welzijn op achteruit gaan. En het stelt dat als de huidige ontwikkelingen zich voortzetten, toekomstige generaties zullen leven in een wereld waarin, wegens een groeiende schaarste aan natuurlijke hulpbronnen en concentratie van rijkdommen, menselijke ellende, verdeeldheid en strijd toe zullen nemen.

De auteur stelt dat, alhoewel de economische, sociale en milieuproblemen waarvoor we ons geplaatst zien enorm zijn, ze overwonnen kunnen worden door de creativiteit, energie en vaardigheden van de mensheid te investeren in een wereldomvattend programma voor duurzame ontwikkeling. De belangrijkste onderdelen van zo'n programma worden beschreven, alsmede de manieren om het te financieren. Bovendien wordt een strategie gepresenteerd voor het implementeren van het programma, gebaseerd op het vormen van een wereldwijde beweging die actief de steun zou moeten verwerven van alle belanghebbenden van duurzame ontwikkeling: van de armsten der armen in de Derde Wereld tot de middenklasse en een belangrijk deel van de elite in de rijke landen.

Terwijl de economie overal groeit, groeit ook de kloof tussen armen en rijken, stijgt de werkloosheid en de milieuvervuiling. Problemen genoeg, en met een nog steeds groeiende wereldbevolking en steeds schaarser wordende natuurlijke grondstoffen, kunnen die op het eerste gezicht alleen nog erger worden.

Frans Doorman vertrekt in dit boek vanuit de overtuiging dat de mensheid moet streven naar een toestand waarin iedereen op de wereld recht heeft op een vrij en gezond leven, in een propere leefomgeving, met voldoende land, water en andere natuurlijke grondstoffen om een degelijke levenskwaliteit te garanderen. Om daar te geraken gelooft hij in duurzame ontwikkeling. En in zijn boek worden in de eerste plaats de hinderpalen voor zo'n ontwikkeling geanalyseerd.

In een eerste deel krijgt de lezer een breed overzicht van de belangrijkste economische, sociale en milieuproblemen waarmee de mensheid moet afrekenen.

De arme landen kampen met groeiende economische instabiliteit en armoede. Alhoewel het Noord Amerika en in mindere mate, West Europa voor het moment economisch voor de wind gaat, is deze groei voor een belangrijk deel gebaseerd op geleend geld en speculatie. De economisch-financiële crisis die hier vroeg of laat uit voort zal vloeien zal niet alleen de lagere en midden inkomensgroepen in deze landen treffen, maar vooral ook de arme landen. Intussen neemt de milieuproblematiek toe, zowel lokaal, vooral in de arme landen, door vervuiling en de vernietiging van ecosystemen, als wereldwijd, door problemen als het broeikaseffect. Het

areaal aan goede landbouwgrond neemt af en voor grote gebieden, bevolkt door miljarden mensen, dreigt waterschaarste. Ook niet-hernieuwbare hulpbronnen, met name olie en metalen, zullen de komende decennia steeds schaarser worden. De huidige politiek economische elites, gefixeerd als zij zijn op economische groei, doen weinig of niets aan deze problemen. Hun gebrek aan visie en initiatief wordt getolereerd door een grotendeels onwetende en onverschillige bevolking.

In een tweede deel biedt hij oplossingen, in de vorm van een reeks maatregelen die de samenleving op weg naar duurzame ontwikkeling moet zetten.

De oplossing voor bovenstaande problemen ligt zoals reeds gezegd, in duurzame ontwikkeling: het proces dat er dus toe moet leiden dat ieder mens, nu en in de toekomst, zich lichamelijk en geestelijk, in gezondheid en vrijheid, ten volle kan ontplooien.

Duurzame ontwikkeling is zo langzamerhand een bekend concept, waaraan door vrijwel het gehele politieke spectrum lippendienst wordt bewezen. Maar de politieke wil, de visie, en realistische strategieën om haar te verwezenlijken ontbreekt. Zij die zich met de problematiek bezig houden kunnen in grote lijnen onderverdeeld worden in twee kampen. Het economische kamp verwacht dat de vrije markt, eventueel met wat begeleidende regulering van overheden, de problemen zal oplossen. Het ecologische kamp pleit voor beperking van de milieuruimte voor met name de inwoners van de rijke landen, zodat deze eerlijk gedeeld kan worden met de bevolking van de arme landen en met toekomstige generaties.

In geen van beide strategieën zit perspectief. Het vrijemarktdenken houdt er geen rekening mee dat de markt slechts functioneert voor korte termijn, individuele behoeftenbevrediging, die in de meeste gevallen haaks staat op het collectieve, langetermijndoel van duurzame ontwikkeling. Het ecologische denken verlangt dat grote groepen mensen individuele offers brengen, met name op materieel gebied, ter wille van datzelfde, lange termijn, collectieve doel: duurzame ontwikkeling. Ook dat werkt niet, zoals de geschiedenis van het socialisme duidelijk heeft bewezen.

De oplossing van het probleem ligt in de uitvoering van een wereldwijd ontwikkelingsprogramma. Dat moet er voor zorgen dat ieder mens toegang krijgt tot goed onderwijs en een goed functionerende gezondheidszorg, en tot een inkomen dat voldoende is om in alle levensbehoeften te voorzien. Tegelijkertijd moet het leiden tot een optimaal en sociaal rechtvaardig beheer en gebruik van land, water, en andere natuurlijke hulpbronnen, tot minisering van de vervuiling, en tot de volledige vervanging van niet hernieuwbare door hernieuwbare energie.

Uitvoering van zo'n programma voor duurzame ontwikkeling is technisch mogelijk. De technologie is grotendeels beschikbaar, of kan binnen afzienbare tijd ontwikkeld worden. Er is arbeid, en er zijn, althans op dit moment, nog voldoende natuurlijke hulpbronnen. Het ontbreken van voldoende technische en managementcapaciteit is het grootste reële obstakel, maar ook dit zou door een actief beleid, gericht op het zo snel mogelijk creëren van die capaciteit, relatief snel opgelost kunnen worden.

Het derde deel van het boek omvat dan ook een discussie rond conventionele en minder orthodoxe manieren om de in deel twee voorgestelde maatregelen te financieren.

De grootste obstakels voor duurzame ontwikkeling zijn niet reëel maar ideologisch. Het eerste is de gedachte dat de staat minder goed in staat is schaarse middelen, inclusief die benodigd voor duurzame ontwikkeling, te verdelen dan de privé sector. Daaruit vloeit de idee voort dat de rol van de staat, en de belastingen geheven door die staat, geminimaliseerd moeten worden. Het tweede obstakel is de idee dat kapitaal slechts gecreëerd mag worden door of op initiatief van de privé sector, door kredietverlening van banken, en de parallelle gedachte dat geldcreatie door de Staat, ook voor een collectief doel als duurzame ontwikkeling, de grootste mogelijke economische doodzonde is. We komen hier verder op terug.

Het laatste, kortste, meest utopische, deel is een voorstel van strategie om dit allemaal te doen toepassen, wat in een steeds meer geïnternationaliseerde samenleving volgens Doorman alleen kan via een wereldwijde beweging voor verandering, een Global Future Network (GFN), zoals hij het noemt.

Voor het overwinnen van de obstakels en het aldus verwezenlijken van duurzame ontwikkeling is immers een omwenteling nodig in het economisch denken. Daartoe moeten sterke gevestigde belangen, op het materiële en het ideologische vlak, overwonnen worden. Eerste hoofdtaak van die beweging, zou bestaan in het opstellen van het al genoemde wereldwijde programma voor duurzame ontwikkeling, gebaseerd op

op elkaar aansluitende regionale, nationale, en lokale programma's. Tweede taak: het verwerven van steun voor die programma's bij degenen die het meest bij duurzame ontwikkeling gebaat zijn: de armen, de lagere inkomensgroepen, de middenklasse, en zelfs een belangrijk deel van de elite. Derde hoofdtaak van het GFN zou zijn: het omzetten van die steun in politieke macht, door middel van de creatie, op nationaal en lokaal niveau, van politieke partijen die zich zouden committeren de nationale, respectievelijk lokale programma's uit te voeren.

Om deze korte bespreking af te ronden wil ik het vooral hebben over wat dit boek aan "nieuws" toevoegt bij het debat.

Uit de analyse in deel 1, de "problemen", blijkt dat de schrijver vanuit een sociaal ecologische invalshoek denkt. Doorman studeerde sociologie aan de landbouwuniversiteit van Wageningen, met speciale aandacht voor de ontwikkelingslanden, waarna hij vijftien jaar veldwerk deed in Afrika en Latijns-Amerika. Die ervaring op het terrein deed hem de gevestigde dogma's van de ontwikkelingssamenwerking met zeer arme landen ook zeer in vraag stellen. Hoe komt het dat de laatste tien jaar de handel over de hele wereld alleen maar "vrijer" is geworden, de belastingen op de rijken zijn verlaagd, de regeringsbudgetten besnoeid en de productiviteit is toegenomen, iets wat volgens onze politieke en economische schriftgeleerden had moeten leiden tot verhoogde welstand voor iedereen, maar dat de realiteit anders is: een groeiend aantal armen, lagere inkomens zijn nog gekrompen, terwijl het beschikbaar inkomen van een groot deel van de middenklasse ook stageneerde of daalde.

Een andere vraag die Doorman in dit boek stelt, en waarop vooral in deel drie wordt ingegaan, is waarom de laatste twintig jaar, ondanks de sterke economische groei en een enorme accumulatie van rijkdommen in de toplagen van de samenleving, economen en politici ons blijven vertellen dat er geen geld genoeg is om te besteden aan belangrijke doelstellingen zoals verbetering van het onderwijs, milieubescherming of strijd tegen de armoede. Hij stelt zich vooral de vraag hoe een gebrek aan geld – wat toch alles bij mekaar een volkomen artificieel iets is, dat eigenlijk kan gecreëerd worden als men dat maar wil – een hinderpaal kan vormen voor dringend noodzakelijke ingrepen.

Het is vooral wat dit betreft dat Doorman een interessante analyse biedt en creatieve oplossingen. Hiertoe gaat hij soms vrolijk lijnrecht in tegen een aantal economische dogma's.

Vooraf interessant voor wie niet zo goed thuis is in de wereld van het geldwezen, wat IS geld eigenlijk, (Doorman: "geld is vertrouwen") waar er volgens welke principes wordt geld "gemaakt", wel, Doorman heeft een frisse kijk op het wereldje van de grote kapitalen, en het zijn dan ook die hoofdstukken waar volgens mij de meest vernieuwende en bruikbare ideeën uit gepuurd kunnen worden.

"Banken kunnen lenen tegen lagere interesten dan regeringen! Het systeem subsidieert dus de banken, en de belastingbetaler betaalt. Regeringsgeld wordt geleend aan commerciële voorwaarden om niet-commerciële doelen te bereiken."

Doorman begroot zijn basis-duurzame ontwikkelingsprogramma op zo'n

200 miljard dollar per jaar. Lijkt veel geld, maar is slechts 1% van de wereld-economie. Je zou het kunnen financieren met een olietaks van 8\$ per barrel. En dan is er natuurlijk het terugverdien-effect door de stijgende vraag, betere gezondheid, mindere vervuiling,... Milieuafbraak kost (een zeer conservatieve schatting), minstens 5% van het jaarlijks wereldproduct. Als het programma maar de helft van de geschatte schade voorkomt en 200 miljard per jaar kost, dan is de return al 250%.

Waarom gebeurt dit dan niet? Dat ligt, zegt Doorman, aan het 'hoofdstroomdenken' door economen, kortetermijnpolitiek van belangenbehartigende politici: gebrek aan visie en vandaar leiderschap.

Hoofdstroom-economie gelooft in de onzichtbare hand van de vrije markt. Maar de hoger geschetste oplossingen moeten van de overheid komen, dus door middelen uit de privé-sector weg te romen. Economische theorie zegt dat ze dan minder efficiënt gebruikt worden, wat leidt tot groeivermindering. Ook de taksen zouden prijsverhogend werken en dus het beschikbaar inkomen verminderen en de vraag doen dalen. De politici hebben vooral succes als ze belastingen reduceren. Al wat ze moeten doen is de vrije markt de best mogelijke werkomstandigheden bieden. In de westerse landen praten de economen op deze manier de belangengroepen naar de mond. In de arme landen vult de elite haar koffers.

Doorman somt een hele rist mogelijke manieren op om te besparen en te snoeien, om taksontwijking tegen te gaan, heeft het over verminderingen van allerlei subsidies, verbetering van budgetallocatie, afschaffingen van taksaf-

trekken (bijvoorbeeld voor de bouw van opulente huizen) etc. En uiteraard ook de Tobintaks.

Duurzame ontwikkeling dient dus gefinancierd op een manier die de staatsschuld niet verhoogt. Dat kan, zegt Doorman, door het geschapen geld direct aan de staat toe te kennen, zonder via banken en financiële markten te passeren, via een soort nieuwe trekingsrechten. Micro-economische en macro-economische fenomenen hoeven niet gemengd te worden.

"Inflatie kan worden vermeden zolang geld dat geschapen wordt voor de staat niet zo wordt gebruikt dat het de vraag meer verhoogt dan producenten aankunnen".

Doorman legt op een heldere manier uit hoe dat volgens hem mogelijk is.

Zeer lezenswaardig, alleen al omwille van deze hoofdstukken is dit voor mij een zeer bruikbaar boek.

Jan Matthieu

(Jan Matthieu is redactielid van *Oikos*, en momenteel werkzaam op het kabinet van Minister Magda Aelvoet.)